

Den enkle skrivemodel tilpasset ordblinde elever

Den enkle skrivemodel viser de centrale processer i skriftlig fremstilling og kan bruges i at tilrettelægge undervisning ud fra og forklare, hvor ordblinde elever kan opleve vanskeligheder, når de skal skrive.

Den enkle skrivemodel bygger på en anerkendt skriveteori "The simple view of writing". Ifølge den kan skriveprocessen grafisk vises som en trekant, hvor hver spids repræsenterer en del af den samlede skriveproces:

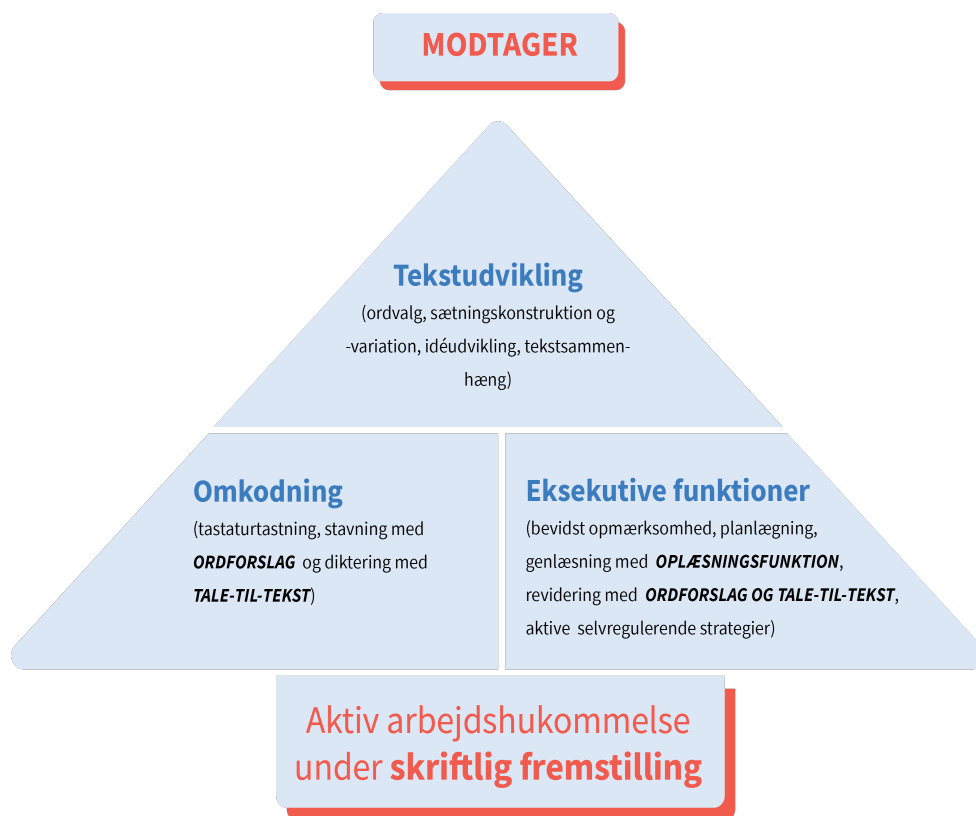
- **Omkodning:** omsætningen af tanker til skriftlige symboler (bogstaver)
- **Eksekutive funktioner:** den bevidste opmærksomhed under skrivning, planlægning, genlæsning og revidering af teksten, samt aktive selvregulerende strategier
- **Tekstudvikling:** ordvalg, sætningskonstruktion og -variation, idéudvikling og tekstsammenhæng.

Skrivning er grundlæggende en social proces. Vi skriver til nogen med et formål. Derfor er den enkle skrivemodel i denne udgave formet som en pil rettet mod en modtager.

Omkodning er skrivningens grundlag og har særlig betydning for den tidlige skrivning, fordi det er i den tidlige skrivning, bogstavernes form, navne og lyd indlæres, samt hvordan disse formes i hånden eller på tastatur. Omkodning giver skriveren mulighed for at omsætte sine tanker til visuelle symboler, der repræsenterer sproget. Gennem skriveudviklingen får de eksekutive funktioner større og større betydning for håndteringen af skriveprocessen: planlægning, tekstudvikling, revidering og selvregulering. Skriveren har brug for stilladsering i at udvikle selvregulerende strategier, som efterhånden internaliseres.

Når ordblinde elever skal skrive

Ordblindhed er vanskeligheder med at lære at udnytte skriftens lydprincip. Det betyder, at ordblinde elever typisk har vedvarende vanskeligheder med stavning. De vil også ofte opleve vanskeligheder med at læse det, de selv har skrevet og hertil læse den opgave, de har fået stillet, og de ressourcestøtter, der er knyttet til den. Nogle ordblinde elever har dertil sproglige vanskeligheder, som også kan spænde ben for tekstudviklingen, f.eks. ved et begrænset ordforråd, eller vanskeligheder med sætningskonstruktion.

Figur 1: Den enkle skrivemodel, hvor versalerne er tilpasset ordblinde elever

Når ordblinde elever skriver, så overbebyrdes arbejdshukommelsen let, da stavevanskelighederne kaster grus i maskineriet. Ordblinde elever anvender uforholdsmæssigt mange kognitive ressourcer på at stave, og de trækkes fra skriveprocessens andre dele (tekstudvikling og eksekutive funktioner). Det betyder desværre ofte, at elevens skrivning ikke udvikles alderssvarende. De tidlige stavevanskeligheder kan desuden gå ud over elevens motivation for at skrive. Det betyder, at de ikke får skrevet så ofte og heller ikke så lange tekster som deres klassekammerater. På den vis opnår de ikke samme skriveerfaring. En erfaring, der er essentiel, når vi udvikler nye tekster, overvåger og regulerer vores skrivning og udvikler hensigtsmæssige skrivestrategier.

Læse- og skriveteknologi kan hjælpe

Studier har vist, at ordblinde elever kan kompenseres for nogle af ovenstående problemstillinger med brug af læse- og skriveteknologi og på den måde i nogen grad omgå deres skrive og læsevanskeligheder. Stavningen kan stilladseres med brug af ordforslagsfunktion, som giver støtte til at stave enkeltord. Eller eleven kan diktere tekststykker eller enkeltord direkte med tale-til-tekst. På den måde er der mulighed for at begrænse betydningen af omkodningsvanskelighederne. Genlæsning af egne tekster med oplæsningsfunktion er ligeledes en mulighed for at stilladser de eksekutive funktioner, ligesom revidering af egen tekst med ordforslag eller diktering (tale-til-tekst) kan minimere elevens kognitive arbejdsbyrde. Dette kræver, at eleven har en effektiv brug af funktionerne, sådan at selve brugen af teknologien ikke trækker uforholdsmæssigt megen opmærksomhed og kognitive ressourcer. Det kræver direkte undervisning og vejledning af lærer eller læsevejleder at opøve basale færdigheder i at bruge LST-funktionerne. Når de basale færdigheder er på plads, så er det vigtigt, at elevens brug af LST-funktioner indtænkes i skriveundervisningen, så den ordblinde elev støttes i at udvikle sig som skriver.

Kreditering: Artiklen er udarbejdet af VIA University College, Københavns Professionshøjskole og Rambøll Management Consulting for Børne- og Undervisningsministeriet. Artiklen er en del af en samlet videnspakke om Viden om Undervisning i skriftlig fremstilling målrettet ordblinde elever.

Litteraturliste

Arnbak, E., & Klint Petersen, D. (2016). *Projekt It og Ordblindhed*. København: DPU, Aarhus Universitet.

Batorowicz, B., Missiuna, C. A., & Pollock, N. A. (2012). Technology supporting written productivity in children with learning disabilities: A critical review. I: *Canadian Journal of Occupational Therapy*, 79(4), 211–224.

Berninger, V. & Amtman, D. (2003). Preventing Written Expression Disabilities through Early and Continuing Assessment and Intervention for Handwriting and/or Spelling Problems: Research into Practice. I: Swanson, H.L., Harris, K. & Graham, S. (2003, red). *Handbook of Learning Disabilities*, The Guildford Press, NY.

Elbro, C. (2021). *Læsevanskeligheder*. Hans Reitzels Forlag.

Young, G., Professor, A., & Careen, C. (2019). Examining the Literature on Assistive Technology. I: *Viden om Literacy*, nr. 26. Nationalt Videncenter for Læsning.